

Un fals de *ŷihād* encunyat a Ṭanġa probablement abans de 92-711

MIQUEL BARCELÓ

A la col·lecció R. Morgenstern¹ hi figura el següent fals:

diam. 20/21 mm. p. 4 gr. ↓→

àrea 1

En el camp

نفقة في
سبيل الله

La llegenda està correguda cap a l'esquerra deixant un marge borrós amb forma de mitja lluna on es poden identificar, de dreta a esquerra, alguns traços i, just damunt la primera línia

[م] لكه

àrea 2

En el camp

محمد
رسول الله
[م] مد ر

1. He d'agrar al senyor Morgenstern la seva generosa ajuda tant material com tècnica.

2. La *mīm*, que és gairebé invisible a la fotografia, resulta evident en una inspecció ocular directa.

La darrera línia no ofereix massa dubtes ja que els traços , ٥ son clars. Es tracta doncs del nom del Profeta seguit de la *ra* inicial lligant amb la segona línia.

Amb aquest, son cinc els *fulūs* coneguts d'aquest tipus. Quatre d'ells varen ser recollits per J. Walker, que va comentar el significat de la llegenda de l'àrea 1 i va suggerir un lloc d'encunyació, Tan̄ya, i una data, poc abans de la invasió àrab-musulmana, 92/711, i posterior ocupació d'Hispania.³ Walker dóna les fotografies de dos exemplars: el del *Cabinet des Medailles* publicat ja per H. Lavoix⁴ i el de la col·lecció Philip Thorburn;⁵ en descriu un altre publicat també per Lavoix,⁶ i fa referència a l'esmentat per W. Tiesenhausen en el seu catàleg,⁷ que jo no he pogut veure.

La comparació de l'exemplar de la col·lecció Morgenstern amb P. 120 i Th. 13 ha de ser per ara forçosament defectuosa ja que no he pogut inspeccionar directament les peces ni, malhauradament, he disposat de més reproduccions que les fotografies de la làm. XXV de Walker, que no permeten una anàlisi apropiada. Malgrat tot, sembla haver-hi una estreta similitud de l'àrea 1 amb P. 120. Els traços de les grafies, la quasi absoluta identitat en l'ocupació de l'espai del camp,⁸ semblen poder provenir d'un mateix cuny; en canvi, la forta erosió de la zona esquerra de l'àrea 2 aconsella una suspensió de judicis. El pes de P. 120 (3,85 gr.) i el diàmetre (18,3/18,5 mm.) abonen, però, per un lligam de cunys que una inspecció directa de la peça hauria de ratificar. Aquest exàmen hauria de fer possible també d'establir si les grafies identificades a les àrees 1 i 2 de l'exemplar Morgenstern ajuden a desxifrar els dèbils traços advertits per Walker a P. 120 i Th. 13. De la comparació, igualment defectuosa, amb Th. 13, en resulta una opinió quelcom diferent. En principi, l'esborrany a la part esquerra de l'àrea 1 fa invisible la (في) ع —un bon element de comparació—; endemés la

llegenda està desplaçada cap a la part alta del camp. A l'àrea 2, encara que presenta una indubtable similitud estilística, ofereix qualche motiu de dubte pel que fa a la postulació d'un lligam segur de cunys.

El sentit de la llegenda, en canvi, no planteja problemes. És tracta, com va establir Walker,⁹ d'un «pagament en el camí de Déu» («*naṣaṣa fī sabīl Allāh*»); o sigui, d'un estipendi percebut per aquells que s'esforçaven «en el camí de Déu», els qui participaven doncs en el *ḡihād*.¹⁰ La relació expressa

3. *A catalogue of the arab-byzantine and post-reform Umayyad coins* London, 1956; pp. IXVIII-IXIX, 227 i làm. XXV. Jo també els vaig dedicar alguns comentaris «Sobre algunos *fulūs* contemporáneos a la conquista de Hispania por los árabes-musulmanes» a *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras* Barcelona XXXIV (1971-1972) pp. 33-42.

4. *Catalogue des monnaies musulmanes* I, Paris, 1887; n.º 1383 (enumerat per Walker com p. 120).

5. Enumerat per Walker com Th. 13.

6. *Op. cit.*, n.º 1384 (enumerat per Walker com p. 121).

7. *Op. cit.*, n.º 1.384 (enumerat per Walker com p. 121).

8. *Moneti vostochnavo khalifata*, St. Petersburg, 1873, n.º 2.610.

9. L'única diferència visible és que, a l'exemplar Morgenstern, el cuny, en la percussió, va relliscar cap abaix descentrant uns mil·límetres el cos de les grafies de la primera línia.

10. *A catalogue...* pp. IXVIII-IXVIX.

10. No hi caben dubtes; veure els comentaris de W. Montgomery Watt sobre l'ús a l'Alcorà del terme *ḡihād*, substantiu verbal de *ḡahada*, «esforçar-se», i altres formals verbals (4 i 31 vegades respectivament). En la gran majoria dels casos fan referència a expedicions o ràtzies; sovint el verb va acompanyat d'un «...en el camí de Déu». (*Islam and the integration of society*, Londres, 1974; pp. 65-67). Per seguir els usos a l'Alcorà es pot consultar l'índex de R. Bell, revisat i ampliat per Montgomery Watt (*Bell's Introduction to the Qurān*, Edinburg, 1970; p. 239). Veure també M. Gaudéfroy — Demom-

amb les expedicions de conquesta és indubtable. Son peces, doncs, encunyades per servir de pagament als guerrers musulmans. L'opinió de Walker de que aquestes sèries de *fulūs*, juntament amb altres dues al·lusives, directa o indirectament, al *ḡihād* foren encunyades a Tanŷa, és ben fonamentada, malgrat que ens manqui un estudi de l'activació d'una seca musulmana a l'antiga Tingi.¹¹ En principi sembla que la relació amb el fals B.53,¹² on figura el nom de seca —Tanŷa— és innegable. A la també segura relació de les llegendes, cal afegir-hi la presència d'una estrella de sis puntes a l'àrea 2 que ja apareix, amb cinc puntes, però, als primers *fulūs* bilingües inequívocament tangerins.

Naturalment podria ser que aquestes sèries monetàries de *ḡihād* fossin encunyades per, diguem-ho així, subvencionar la conquesta de Tanŷa (90-91/709). Però és clar que el caràcter ben explícit de «esforç en el camí de Déu» que donaven els àrab-musulmans a les seves expedicions de conquesta no tenia per què perdre's tot just i de sobte enfront d'Hispania, com si l'Estret assenyalàs un límit intransitable. Aquestes sèries de *fulūs* son ben bé la prova decisiva que la invasió d'Hispania va ser concebuda igualment en termes de *ḡihād* i realitzada precisament per portar a terme el que era l'objectiu del *ḡihād*: organitzar un domini polític estable sota l'hegemonia de l'Islam.¹³ Si Yulyān va encoratjar i encaminar l'expedició definitiva de 92/711, si els fills de Wititza collaboraren en l'ocupació, si Tudmīr pactà massa de pressa, són qüestions que no poden sostreure tammateix gens de sentit a la victòria de Guadalete.

bynes *Mahomet*, París, 1962, pp. 520-521; i els sempre pertinents comentaris de M. Rodinson que veu perfectament que es tracta d'uns pagaments polítics «qui comportaient par exemple l'achat d'armes et de chevaux» *Mahomet*, París, 1962; pp. 260-261, 282. Per altra banda, R. Dozy recull sota la rúbrica *nafaqa* una clara variant de «soldada» (*Supplément aux dictionnaires arabes* II, Brill-Leyde, 1967; pp. 705-706).

11. M. L. BATES ha cridat encertadament l'atenció, a propòsit de les emissions de *fulūs* «transicionals» a Síria, sobre el perill de ser, a la vegada, irrellevant i incorrecte en postular continuïtats o connexions massa estretes entre les seques bizantines o tardorromanes i les musulmanes, malgrat emprar un mateix nom o tenir les primeres emissions musulmanes només un caràcter imitatiu molt general i inespecífic («The «arab-byzantine» bronze coinage of Syria: an innovation by Abd al-Malik» a *A Colloquium in memory of G. C. Miles (1904-1975)*, «The American Numismatic Society», New York, 1976; pp. 16-27. En el sentit renovador assenyalat per BATES s'ha de portar aquesta recerca

12. L'enumeració és de WALKER (*A catalogue...* p. 271). Es tracta d'un exemplar únic del Kaiser Friedrich Museum de Berlín i publicat primer per H. NÜTZEL (*Katalog der Orientalischen Münzen* I, Berlín, 1898; n.º 2.024, lám. VI) i reproduït per WALKER (*op. cit.*, p. 271, lám. XXVIII).

13. El plantejament correcte del sentit inicial que donen els àrabs-musulmans a la invasió, de D. URVOY («Sur l'évolution de la notion de *ḡihād* dans l'Espagne musulmane» a *Mélanges de la Casa de Velázquez*, IX, 1973; pp. 335-371) es veu així confirmat. Urvoy distingeix clarament entre el sentit de l'expansió —entesa tal vegada per Urvoy com un procés massa centralitzat— que es fa «esforçant-se en el camí de Déu» i els possibles motius que fan decidir els àrabs i berebers per una expansió cap al nord (Hispania) i no cap al sud. La qüestió és important i els suggeriments d'Urvoy (pp. 337-338) són molt a tenir en compte.